
Boris Petrović
Fakultet političkih znanosti u Zagrebu
Studij politologije, apsolvent
b5rovic@yahoo.com

Stručni rad
262.13:327.82
261.7(091)
348.711.4(456.31):(497.5)

O položaju i značaju Svete Stolice i Vatikana na međunarodnoj sceni

Sažetak:

Sudjelovanje Svete Stolice u mnogim međunarodnim odnosima nije gubilo na intenzitetu ni nestankom Papinskih država ni slabljenjem utjecaja Crkve u razvijenim zapadnim društvima. Stvaranje Države Vatikanskoga Grada označava prekretnicu u djelovanju Svete Stolice i njeno usmjeravanje na izvorno poslanje ali i početak intezivnijega diskursa o njenu položaju na međunarodnoj sceni. Uz mnogo opravdanih kritika Sveta Stolica uživa poštovanje drugih subjekata međunarodnoga prava zbog svoje angažiranosti oko raznih svjetskih pitanja i kontinuiteta bez premca, te zbog odolijevanja napadima najraznovrsnijih provenijencija. Ipak, najveća moć Svete Stolice ogleda se u međunarodnim ugovorima koje sklapa s mnogim državama maksimizirajući svoje sposobnosti do zavidne razine.

Ključne riječi: Sveta Stolica, Država Vatikanskoga Grada, međunarodnopravni subjektivitet, država nečlanica UN-a, diplomacija, konkordat, odnos Crkva-država

Uvod

Svrha je ovoga rada upoznati čitatelja sa Svetom Stolicom, Državom Vatikanskoga Grada te indirektno, s problematikom odnosa Crkve i Države koja zaokuplja akademsku zajednicu dugi niz stoljeća.

Uloga je Svete Stolice u procesu naše civilizacije nemjerljiva. Ona je poveznica između našega „barbarskog“ i našega „klasičnog“ nasljeđa. Ona je konstanta. Učiteljica i baštinica, kao u Millerovoj *Zahvalnici za Leibowitza*, kojoj treba prići s poštovanjem, ali i s kritikom, ako ono što baštini razumijemo bolje od nje same.

Ovaj rad pruža uvid u osobine Svete Stolice i institucija povezanih s njom; napose daje selektivan pregled odnosa između Svete Stolice i Vatikana, Svete Stolice i drugih subjekata međunarodnoga prava, te na kraju, Svete Stolice i Republike Hrvatske. Drugim riječima, problematika međunarodno-pravne osobnosti Svete Stolice i Vatikana uvelike je zastupljena uz mali osvrt na ugovore između Svete Stolice i Republike Hrvatske.

Cilj je, dakle, predstaviti čitatelju osnovne pojmove i približiti ga „vječnome diskursu“ ujedno ga uzdižući na višu razinu.

Prije obrade međunarodnopravne pozicije Svete Stolice i Države Vatikanskoga Grada¹ u drugom dijelu, smatramo da treba precizirati za koju se to točno funkciju bira Papa², te koja je razlika između Svete Stolice³ i Vatikana⁴. Također, tu će biti i riječi o određenim doprinosima Svete Stolice zanimljivima sa stajališta politologije, i naravno, njenoj diplomaciji kao neizostavnom i gotovo mitskom faktoru.

O ugovorima će biti riječi u trećemu dijelu rada, uz osvrt na Ugovore između Svete Stolice i Republike Hrvatske, više kao primjer djelovanja, manje kao analiza Ugovora.

¹ Za potrebe ovoga teksta Državu Vatikanskoga Grada i Vatikan (teritorij) smatramo sinonimima.

² Naziv za *pontifexa maximusa*, nasljednika Sv. Petra apostola, rimskoga biskupa i poglavara Katoličke crkve, te suverena Vatikana, doslovno prevedeno – otac.

³ Misli se na Papu, tj. Svetu Stolicu (*Sancta Sedes*) u užem smislu i/ili u širem smislu sa Zborom kardinala i ostalim centralnim organima vlasti Crkve.

⁴ Misli se na Državu Vatikanskoga Grada (*Status Civitatis Vaticanae*) stvorenu Lateranskim ugovorom od 11. veljače 1929. između Svete Stolice i Kraljevine Italije. Vidi o tome i međunarodnom položaju Svete stolice i Vatikana detaljnije Oechslin, 1974; J. Andrassy, 1976

O položaju i značaju Svete Stolice i Države Vatikanskoga Grada

Međunarodni je položaj Pape, odnosno Svete Stolice, predmet mnogih znanstvenih i inih rasprava. Papa je do 1870. godine bio ujedno vladarom Papinskih država, no od te godine gubi položaj teritorijalnog suverena⁵ ali i dalje razmjenjuje diplomatske predstavnike s mnoštvom država, od kojih mnoge nisu „katoličke“. Pitanja Katoličke crkve i dalje se uređuju konkordatima⁶ koji se zaodijevaju u oblik međunarodnih ugovora⁷ što je primjerenije današnjem dobu.

Uvodne crtice

Nakon što je Italija zauzela Rim, Papa nije htio pristati na ponudeno uređenje njegova položaja, stoga je taj položaj ureden jednostrano tzv. *Garancijskim zakonom*⁸ od 13. svibnja 1871. (Andrassy, 1976; Andrassy *et al*, 1998:145). Po tom zakonu Papina osoba sveta je i nepovrediva, pa se napad na nju kažnjava jednako kao i napad na talijanskog kralja.⁹ Papa i dalje ostaje uživatelj nekih palača (Vatikana i Laterana, no ne i Kvirinala koji postaje rezidencijom kralja) i zemljišta.¹⁰ Papa ima pravo na slobodnu komunikaciju s cijelim svijetom. Kod Pape akreditirani poslanici stranih država uživaju u Italiji sve povlastice i oslobođenja koja po međunarodnom pravu pripadaju diplomatskim zastupnicima¹¹, a papinskim su poslanicima osigurane uobičajene povlastice kad putuju Italijom u svoje odredište ili se odande vraćaju (Andrassy, 1976:135).

Međutim, Papi nije službeno priznato posebno državno područje iako Italija nije ulazila u *Leonov građ* u kojemu se Papa smatrao zatočenikom.

⁵ Do stvaranja Države Vatikanskoga Grada.

⁶ O prirodi konkordata i ugovora koje Sveta Stolica sklapa s državama detaljnije ćemo govoriti u trećem dijelu.

⁷ Ovi su se pokazali učinkovitijima i više fleksibilnijima od konkordata.

⁸ Negdje nalazimo i *Garantni zakon*. *Vidi* Mercier, 2001: 269.

⁹ Po tome zakonu na talijanskom području ukazuju se Papi počasti koje idu suverena, i pripada mu prvenstvo koje mu priznaju katolički vladari.

¹⁰ Zgrade gdje Papa boravi, gdje se održavaju konklave ili sveopći crkveni sabor i papinski uredi-nepovredivi su, a kardinali imaju privremeni imunitet kada se bira novi Papa. (Garancijski zakon od 13. svibnja 1871.).

¹¹ Veleposlanik akreditiran pri Italiji ne može biti i pri Svetoj Stolici. Većina predstavnika su u Rimu, tj. Italiji zbog skučenosti Vatikana.

To je učinjeno tek Lateranskim ugovorom od 11. veljače 1929.¹² Papi je sporazumno ustupljeno vrlo malo područje,¹³ koje nosi ime Država Vatikanskoga Grada.¹⁴ To je područje ujedno neutralizirano (bez obzira na Švicarsku gardu). Nadalje, Italija i ovim Ugovorom priznaje Papi *ius legationis* koje je oduvijek imao.¹⁵

Treba, dakle, iz ovih povijesnih činjenica lučiti pravni položaj Pape od pravnog položaja teritorija što je podložan njegovoj svjetovnoj vlasti. Prije 1870. Papinska država bila je prava država i subjekt međunarodnog prava, a Papa je bio i svjetovni suveren, no u to doba ta je tvorevina smatrana atavizmom kojeg valja dokinuti, posebice ako se uzme u obzir želja za ujedinjenjem Italije pod vodstvom pijemontske dinastije.¹⁶

Bez obzira na sukobe, katolički su vladari priznavali Papi prvenstvo među njima. To je prvenstvo, važno za daljnju raspravu, simbolički prikazano putem trostruke krune¹⁷ (tijare) koja je bila i još jest simbolom papinstva i njegove moći kroz povijest. Iako točna simbolika nije jasna¹⁸, jedno

¹² Lateranski ugovori od 11. veljače 1929. ratificirani su 7. lipnja 1929. U ime Svete Stolice izaslanstvo je predvodio Pietro kardinal Gasparri, a u ime Italije Benito Mussolini. Tri su Lateranska ugovora: 1. Ugovor o priznanju neovisnosti i suvereniteta Svetoj Stolici i stvaranju Države Vatikanskoga grada; 2. Konkordat koji određuje građanske i vjerske odnose između vlade i crkve unutar Italije (sažet u moto: "Slobodna crkva u slobodnoj državi"); 3. Financijska pogodba kojom se Svetoj Stolici daje kompenzacija za gubitke iz 1870. Ugovori su revizionirani 1984. što se prvenstveno odnosi na konkordat. *Vidi* Lateran Pacts of 1929 na www.aloha.net/~mikesch/treaty.

¹³ 0.44 četvorna kilometra, uz manja područja izvan toga teritorija smještena unutar Italije, koja uživaju ekstrateritorijalna prava (uglavnom palače, vile i crkve s pripadajućim zgradama i površinama).

¹⁴ Ova je država pravni sljednik Papinskih država (754-1870), a koje opet možemo smatrati sljednikom Rimskog Carstva. (The Catholic Encyclopaedia, 1910.)

¹⁵ Diplomacija je Svete Stolice starija i od bivših Papinskih država koje su kao takve priznate od Franaka 754. godine, a nalazimo na njene aktivnosti i tijekom 5. i 6. stoljeća. U periodu talijanske okupacije broj poslanika pri Svetoj Stolici se i povećao.

¹⁶ U to turbulentno doba ozbiljno se razmatrala i opcija da se ujedinjenje provede pod institucijom Pape.

¹⁷ *Triregnum* je bizantinsko-perzijskog porijekla. Nalazimo je na službenim oznakama Svete Stolice i Države Vatikanskoga Grada. Nikada se nije koristila pri liturgiji te je jedan od svjetovnih simbola papinstva. Danas se Pape više ne krune već uvode u službu, tj. inauguriraju.

¹⁸ Ovisno o tumačenju, jedna kruna predstavlja vrhovnog svećenika-poglavara opće crkve, druga predstavlja vladara Rima, a treća suverena nad suverenima. Pravno (po kanonu) gledano, Papa predstavlja tri različite pravne osobe: Katoličku crkvu, Svetu Stolicu i Državu Vatikanskoga Grada. Pri krunjenju izgovarale su se riječi: *Accipe thiamam tribus coronis ornata, et scias te esse Patrem Principum et Regum, Rectorem Orbis, in terra Vicarium Salvatoris Nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in saecula saeculorum.* (The Catholic Encyclopaedia, 1910)

1. Triregnum

je sigurno, a to je da nema suverena iznad Pape jer on je „otac kneževa i kraljeva“. Ovo se ogleda i u prirodi konkordata i ugovora sa Svetom Stolicom, što kroz povijest, što danas. Također, ovaj je stav vidljiv i kroz ulogu Svete Stolice, u užem i širem smislu, kao arbitra i miritelja u kršćanskoj zajednici država tijekom srednjega vijeka ali i u novije doba, u pojedinim slučajevima kad se ta funkcija vrši.¹⁹

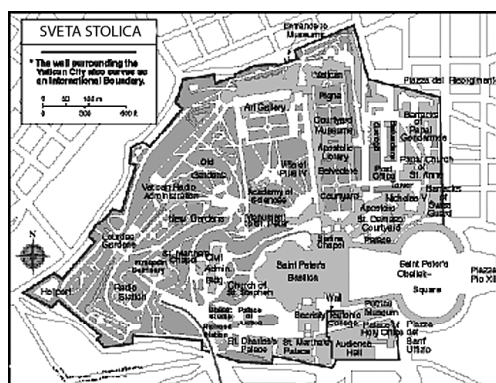

2. Papinska(e) država(e)

¹⁹ Jedan od poznatijih slučajeva je onaj iz 1885. između Njemačke i Španjolske oko Karolinških otoka, te više od trideset arbitražnih slučajeva između raznih zemalja od kojih su i mnoge nekatoličke. Također, Sveta Stolica se spominje kao mogući arbitar između Republike Hrvatske i Republike Slovenije u njihovu graničnom sporu.

Međunarodnopravni položaj

Razgranati diplomatski odnosi Vatikana nisu imali kao objekt samo potrebe i prilike te svjetovne države, nego u prvom redu položaj i pravno uređenje Katoličke crkve u pojedinim državama.²⁰ To se nije promijenilo ni 1870. ni 1929. godine. Na diplomatske su se predstavnike Papa i dalje primjenjivali propisi međunarodnog prava. Papa je i dalje primao i slao poslanike²¹, te sklapao sporazume u vanjskom obliku međunarodnih ugovora. Pisci su to konstruirali kao fiktivnu, toleriranu, počasnou, osobitu suverenost, kao suverenost *sui generis*, kao umjetnu tvorevinu međunarodnog prava, kao preostatak iz doba kad je Papinska država postojala (Andrassy, 1976:136).

3. Karta Svete Stolice

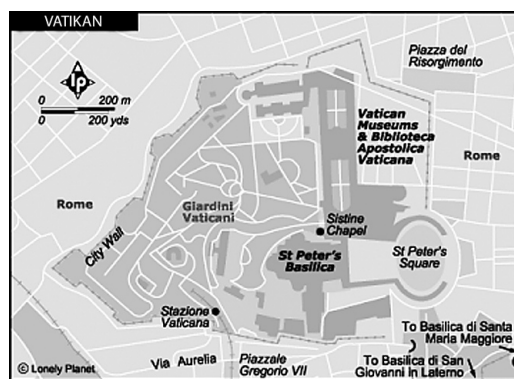
Sve već rečeno značilo bi to da Papa nije imao države i da nije predstavljao državu, ali da se Sveta Stolica smatrala za neku vrst subjekta međunarodnog prava, dakako s ograničenjima, koja izviru upravo iz činjenice

²⁰ Dag Hammarskjöld, koji je bio glavnim tajnikom UN-a rekao je: „Kad zatražim audijenciju u Vatikanu, ne idem vidjeti kralja Vatikanskoga Grada, nego poglavara Katoličke crkve“. (De Riedmatten, 1970:74), a prema predavanju nadbiskupa Jean-Louisa Taurana na Katoličkom sveučilištu Svetoga srea u Milanu 22. travnja 2002.

²¹ Papinski poslanici ili nunciji (u srednjem vijeku legati, a prije toga apokrizijari) nose titulu doajena diplomatskog zbora. Sveta stolica danas ima diplomatske odnose sa 172 države, Europskom Unijom, Suverenim jeruzalemskim, rodoskim i malteškim vojnim i hospitalnim redom svetog Ivana, te posebne odnose s Ruskom federacijom i Palestinskom samoupravom, točnije PLO-om. Također, Sveta je Stolica u odnosu ili je članicom 43 međunarodne ili regionalne organizacije. (www.vatican.va).

što zbog nedostatka države nije mogla ući u mnoge međunarodne odnose. Taj se položaj nije izmijenio ni nakon 1929. godine, jer valja razlikovati položaj Pape od položaja Vatikanskoga grada.²²

Vatikanski grad može se smatrati za državu, a može mu se i poricati značaj države (zbog skučenosti prostora, nedostatka državljana itd.). Papa je za to područje sklapao međunarodne ugovore (npr. o ukidanju viza pri putovanju)[...]Položaj Vatikanskog grada za vrijeme rata prije govori za to da se on ima smatrati za minijaturnu državu, ali takvu koja upravo zbog svoga malenog područja, a i zbog svoje posebne namjene²³ ne sudjeluje u mnogim međudržavnim organizacijama i kolektivnim ugovorima (Andrassy, 1976).

4. Vatikan-gradske zidine ujedno su i državne granice

Papa se, dakle, bira za dvije funkcije²⁴, a Vatikan se smatra državom kojom upravlja Sveta Stolica, od nje potpuno različita.

Postavlja se, dakle, pitanje zašto neki slični slučajevi poput Dalaj lame, koji nakon gubitka države nije ostao u položaju u kojem se našao Papa 1870. tj. nije zadržao "fiktivnu" suverenost ili međunarodnopravni subjektivitet²⁵, te zašto druge crkve ne mogu biti "zemlja" stalni promatrač pri Ujedinjenim narodima itd. Smatramo svrsishodnim još detaljnije razra-

²² Radi se o paralelnom međunarodnopravnom subjektivitetu Države Vatikanskoga Grada i Svete Stolice i to uz karakteristiku *sui generis*. Vidi Čećuk, 2001.

²³ Istaknuo autor.

²⁴ Neki kažu i tri, ako Svetoj Stolici i Vatikanu pridodamo i Katoličku crkvu.

²⁵ Kao što ga imaju neke vlade u izbjeglištvu npr.

diti ovu problematiku jer se u svakodnevnom životu Sveta Stolica i Vatikan uopće ne doimaju različitim, tj. smatraju se za jedno.

Iz Lateranskih ugovora slobodno možemo zaključiti da se Vatikanski grad smatra "vazalnim" teritorijem Svete Stolice. Država Vatikanskoga Grada stvorena je da bi Sveta Stolica mogla upravljati svojom imovinom, tj. samo poradi te imovine. Slobodno bi, dakle, mogli reći da se ona ponaša više kao *universitas rerum*²⁶ nego država. Isto tako, za Svetu Stolicu možemo reći da se ponaša više poput države no kakva *universitas personarum*.²⁷ Za najviše crkvene dužnosnike Sveta Stolica i Država Vatikanskoga Grada nerazriješivo su ujedinjene u osobi *pontifexa maximusa*, sačinjavajući jedan oblik personalne unije, ali i više od toga jer Vatikan nema ovlasti da tu uniju razvrgne, a nije imao niti pravo glasa pri njenom stvaranju. Sveta Stolica "vlada" je Crkve²⁸ i vlada Vatikana putem koje on opći sa svijetom. Austro-Ugarska Monarhija u kojoj je Mađarska imala neusporedivo veću autonomiju od Vatikana, smatrana je, prema trećim stranama, kao jedno. S velikom dozom sigurnosti možemo reći i da Država Vatikanskoga Grada postoji kao država samo u odnosu na Italiju s kojom dijeli sudstvo i obranu.²⁹ Država koja bi htjela ući u službene odnose s Državom Vatikanskoga Grada, prvo bi to morala učiniti sa Svetom Stolicom što znači da kuriozitet leži u posebnom odnosu između vlade i države, a kakvog ne nalazimo nigdje drugdje.

Na međunarodnoj sceni

Unatoč svim ograničenjima, problem nije u statusu Vatikana, problem je u statusu Svete Stolice, posebice njenom statusu pri Ujedinjenim narodima.³⁰ Drugim riječima, problem je u njenu međunarodnopravnom subjektivitetu koji izvire iz vjerskog i duhovnog autoriteta i njene misije u

²⁶ Prema kanonskom pravu Sveta Stolica i Katolička Crkva moralne su osobe. Uz to su i pravne osobe, a koje mogu biti ili *universitatis rerum* ili *universitas personarum*. Vidi na www.vatican.va/archive/edc/index.

²⁷ Ponajviše zbog svog međunarodnopravnog subjektiviteta i odnosa s Vatikanskim Gradom tj. činjenicom da je u posjedu određenog teritorija.

²⁸ Po nekima je Sveta Stolica vrhovni organ jedne međunarodne nevladine organizacije-Crkve (koja, usput rečeno, nema pravnu osobnost kao cjelina (osim po kanonu, gdje je „moralna osoba“), te je i sama nevladina organizacija, što vodi do zaključka da je Vatikan „nevladina država“! Vidi Lapaš, 1999:45.

²⁹ Također, Vatikan ovisi o Republici Italiji na području vodoopskrbe, željeznica, transporta, te policijske zaštite.

³⁰ Sveta stolica ima status **države** ne-članice kao stalnog promatrača.

svijetu, za razliku od uobičajenoga pozivanja na svjetovne stvari i zemljopisne odrednice.

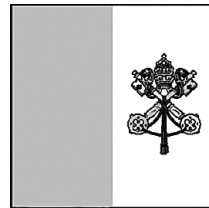
Danas, unutar Europske unije, a zbog svega već rečenog, postoje za- govornici preispitivanja odnosa s Katoličkom crkvom, odnosno Svetom Stolicom.

*Iako je mini-država Liechtenstein 350 puta veća od Vatikana, fundamentalna razlika između Vatikanskoga Grada i ostatka svijeta nije njegova ekstremno skromna veličina. Fundamentalna je razlika u tome da **Vatikan ne predstavlja narod**.³¹ Sveta Stolica ima nekih 700 stanovnika. Oni ne stječu vatikansko državljanstvo rođenjem kao u svakoj drugoj zemlji, već svojim položajem u Katoličkoj crkvi. Štoviše, svi oni posjeduju putovnice svoje domovine. Papa, na primjer, poljski je državljanin. To znači da ima dva glasa na međunarodnoj pozornici: zastupljen je Vatikanskim Gradom i Poljskom. Kombinacija svjetovne moći i vjerskog autoriteta posebno je moćna i pruža Katoličkoj crkvi disproporcionalan utjecaj u svjetskoj politici.*³²

Iako neke izjave graniče s paranojom, već spomenuti status Svete Stolice pri Ujedinjenim narodima mnogi osporavaju.

Katolička je crkva neslužbene upite o punom članstvu u Ujedinjenim narodima provodila već 1945., kao i prije, nakon Prvog svjetskog rata oko Lige Naroda. Državni je tajnik SAD Cordell Hull tada ocijenio da se članstvo kosi s politikom neutralnosti koja je osigurana Lateranskim ugovorima. Jasno je da je najstarija diplomacija na svijetu samo ispitivala teren za svoje što intezivnije uključivanje u rad UN-a.

Prvo je službeno sudjelovanje Svete Stolice pri Ujedinjenim narodima bilo kada je **Vatikan** kao član Poštanske unije i Međunarodne telekomunikacijske unije pozvan na određene konferencije. Papinska se delegacija oslovljavala **Svetom Stolicom**³³ kako je određeno razmjenom pisama između nje i generalnog tajnika UN.³⁴ Rezultat je svega toga da se

5. Zastava Svete Stolice i Države Vatikanskoga grada

³¹ Istaknuo autor.

³² Lousewies van der Laan, zastupnik Europskog parlamenta, u članku u kojem predlaže da članice Europske unije preispitaju diplomatske odnose s Katoličkom crkvom ("Doorbreek machtpositie Vaticaan", Trouw (Nizozemska), 18. rujna 2000).

³³ Istaknuo autor.

³⁴ Letters exchanged between the Holy See and the Secretary-General of the United Nations (Oct. 16, 1957., Oct. 29, 1957.) u Robert John Araujo i John A. Lucal, „A forerunner

Sveta Stolica smatra državom nečlanicom u statusu stalnog promatrača.³⁵ Uz Svetu je Stolicu taj status do 2002. još jedino imala Švicarska.³⁶ Kako uz taj status dolaze i ograničenja, poput nemogućnosti glasovanja na generalnoj skupštini, sam status nije dizao puno bure. Novijim pravilnicima o sudjelovanju, koji se odnose na sve zemlje, to se promijenilo. Katolička crkva u mogućnosti je sudjelovati „potpuno“, tj. na raznim konferencijama, zbog toga što UN tretiraju Svetu Stolicu kao državu.³⁷ Ipak, u mnogim konvencijama i multilateralnim ugovorima, Sveta Stolica nastupa u ime Države Vatikanskog Grada u čemu se, po nekima, ogleda važnost teritorija za status države nečlanice.³⁸ A što se tiče pozicije u međunarodnom pravu, činjenica je da Sveta Stolica sudjeluje u njegovom razvitku³⁹ od samog početka, odnosno i prije razvoja snažnih nacionalnih država, te se njezina zadaća (od kojih sam *Pax Christi* sadrži koncept međunarodnih odnosa uz transnacionalnu i transdržavnu prirodu „Kršćanskog svijeta“⁴⁰) i djelatnost priznaju iznimno važnima za međunarodnu zajednicu što se ne odnosi samo na duhovnu sferu njene djelatnosti.

Kada govorimo o odnosu UN-a i Svete Stolice, ne možemo ne spomenuti činjenicu da je Sveta Stolica pružila primjer i bila pretečom u razvoju međunarodnih organizacija koje su počele nicati krajem XIX. stoljeća.⁴¹

for International Organizations: The Holy See and the Community of Christendom – with special emphasis on the medieval Papacy“, *Journal of Law and Religion*, vol. 20, (2004/2005), str. 320.

³⁵ Postoji pet vrsta stalnih promatrača: 1. Države nečlanice; 2. Specijalizirane agencije sustava UN; 3. Međuvladine organizacije koje nisu članice sustava UN; 4. Nacionalni oslobodilački pokreti priznati od strane Opće skupštine; i 5. Nevladine organizacije. Sveta se Stolica svrstava kao država nečlanica, po nekima zbog povezanosti s Državom Vatikanskoga Grada, no to nije plauzibilno.

³⁶ Informacije radi, još jedan kuriozitet vezan je uz Katoličku crkvu te se za njega postavlja pitanje međunarodnopravnog subjektiviteta. Riječ je o *Suverenom jeruzalemskom, rodoskom i malteškom vojnom i hospitalnom redu svetog Ivana* (Malteški viteški red), također u kategoriji *sui generis*, kojemu je Papa nadređen, a koji ima diplomatske odnose s 96 država. On, kao i Sveta Stolica, predstavlja anomaliju međunarodnoga prava no on nema status države nečlanice UN-a najvjerojatnije poradi nedostatka teritorija kojega je izgubio 1798. kada je Napoleon osvojio Maltu. *Vidi* Andrassy et al., 1998: 145. i na www.orderofmalta.org. te u Lapaš, 1999:41-47.

³⁷ Bez prava glasovanja, naravno. Što se tiče tretiranja i oslovljavanja Svete Stolice kao države *vidi* dio 2.2.

³⁸ *Vidi* na www.untreaty.un.org.

³⁹ Zajedno s Rimskim pravom i običajnim pravom njemačke feudalne tradicije, kanonsko pravo bilo je temeljnim elementom međunarodnog prava Srednjega vijeka. Araujo, *Lucal*, 2004/2005:336

⁴⁰ Kao *Respublica Christiana* ili na engl. *Christendom*. *Vidi* Hinsley, 1992:57-59.

⁴¹ Araujo, *Lucal*, 2004/2005:307.

Najzanimljivije aktivnosti Svete Stolice u tom pogledu bile su arbitriranje, mirenje, pružanje humanitarne pomoći, te održavanje mira općenito i uz uporabu i razvitak doktrine pravednoga rata.⁴² Sve te zadaće i ideale dijele i Liga Naroda i Ujedinjeni narodi. Prva je usporedba ta što je Sveta Stolica nastojala ujediniti različite narode i njihove svjetovne vladare pod jednim autoritetom - Papom (Arujao, Lucal, 2004/05:333). Nadalje, Crkva se trudila ograničiti uporabu oružja i zabraniti njegovo širenje, tj. promicati vjerovanje u mirno rješavanje sukoba i uz ambivalenciju katoličke tradicije prema konfliktima. Također, učenje sv. Augustina i sv. Tome Akvinskog razrađeno u misli kasnijih *tomista* koji ističu potrebu svjetskoga autoriteta ili čak svjetske države stvorilo je povjerenje medievalne političke teorije u međunarodnu organizaciju (str. 337). Spomenuta uloga medijatora i arbitra po principu feudalne poslušnosti (*ratione feudi*), tj. neizravna svjetovna moć te izravna temporalna moć nad svojom državom pružale su velike mogućnosti. Također, izravna duhovna moć u vjerskim stvarima te neizravna u svjetovnim stvarima moralne prirode (*ratione peccati*) uz spomenutu svjetovnu moć tvorile su od Pape suverena nad suverenima, moć s kojom se ne može usporediti ni ona današnjeg Vijeća sigurnosti UN-a, što čini analogiju uza sve sličnosti manjkavom. No ipak, jedino usporedivo na pravi način s moći Pape, a koja se nalazi u biti UN-a i bivše Lige naroda, svjetsko je javno mnijenje - također, moralna moć. Stoga usporedba ove vrste nije primjerena, za razliku od usporedbe struktura i funkcija usmjerenih prema vječnim zadaćama očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti koje dijele i UN i Sveta Stolica.

Srednjovjekovni sustav shvaćen je kao onaj u kojemu je vrhovna duhovna moć Svete Stolice ograničavala suverenost zasebnih država. Nije se uzimala u obzir materijalna moć papa – Inocent III imao je manju svjetovnu moć nad svojim teritorijem od sadašnjega Pape. Bila je to nematerijalna moć, moć iz odanosti narodâ. Sveta je Stolica mogla, prijeteći interdiktom, testirati je li njihova odanost knezu veća od vjernosti Svetoj Stolici (ibid).

Ova je praksa bila napredna za ono doba i funkcionirala je sve do 16. stoljeća kada se počinju razvijati nacionalne države i reformacijski pokret. Ipak, Sveta je Stolica nastavila djelovati i pružati razne usluge, no više to nisu bile ponude koje se ne mogu odbiti.

Kao što je u uvodu spomenuto, doprinosi Svete Stolice su brojni, stoga ćemo se ograničiti na samo neke koji su najzanimljiviji ili trenutno u uporabi kod nekih drugih subjekata ili se oko njih vodi rasprava.

⁴² *Vidi detaljnije Sv. Augustin, 1995*

Jedan je posebno važan za savezne države⁴³ i unije. To je načelo supsidijarnosti, koje izvire iz socijalnog nauka Katoličke crkve, a jedno je od temelja Europske unije. Njime se dosljedno razgraničuju kompetencije različitih društvenih razina, sve do razine obitelji i pojedinca (Zrinščak, 1997:325-327), a definirano je na klasičan način u enciklici Lava XIII. *Rerum Novarum* iz 1891. i enciklici Pija IX. *Quadragesimo anno* 1931. godine.⁴⁴

Također, značaj Svete Stolice u današnje vrijeme ogleda se i u raspravi o zakonitosti humanitarnih [oružanih] intervencija⁴⁵, praksi danas osporavanoj od mnogih, te kojoj se ne može naći zakonsko uporište zbog fundamentalnih neslaganja oko legitimizirajućeg izvora prava. Sveta Stolica bez uobičajene suzdržanosti, kao npr. pri priznavanju novih država, poziva međunarodnu zajednicu na humanitarnu intervenciju čim za njom registrira potrebu. Još su nam u sjećanju pozivi pape Ivana Pavla II. na intervenciju u Bosni i Hercegovini (1992.), Kosovu (1999.) i Istočnom Timoru (1999.), zemljama u kojima je trebalo razoružati agresora, tj. upotrijebiti silu. Povijest poznaje ovu praksu⁴⁶ unatoč neslaganju pravnih škola. Štoviše, prema pravnim pozitivistima, humanitarne intervencije, bez podrške Vijeća sigurnosti UN-a⁴⁷, kršenje su državnog suvereniteta ciljane države, te su stoga protuzakonite. S druge pak strane, zagovornici prirodnog prava, kojih je danas malo, podržavaju ovakve intervencije, u određenim slučajevima, pozivajući se na univerzalni sustav vrijednosti prema kojem su dostojanstvo čovjeka i fundamentalni princip pravde nadređeni pozitivnim zakonima. Sveta se Stolica u pozivanju na humanitarnu intervenciju uvijek poziva na

⁴³ Posebno razvijeno u Saveznoj republici Njemačkoj npr.

⁴⁴ O načelu supsidijarnosti s drugačijeg stajališta *vidi* Isensee, 2004.

⁴⁵ Humanitarnom intervencijom smatramo prijetnju ili uporabu sile od strane države, grupe država, ili međuvladinih (međudržavnih) organizacija primarno u svrhu eliminiranja ili umanjivanja teških kršenja ljudskih prava počinjenih prema građanima ciljane države, a koja nije odobrena od strane Vijeća sigurnosti UN-a, te koja krši suverenost ciljane države što nije dopušteno prema međunarodnom pravu. Ova se razlikuje od intervencije države koja štiti svoje državljane u ciljanoj državi, koja je legalna i priznata kao produžetak načela samoobrane te humanitarne intervencije u smislu pružanja humanitarne pomoći (bez uporabe i prijetnje silom). *Vidi*. Medinger, 2006.

⁴⁶ Godine 1827., [Velika] Britanija, Francuska i Rusija intervenirale su da spriječe sustavno ubijanje kršćana u Grčkoj [Turskoj]; Godine 1971. Indija je intervenirala u Istočnom Pakistanu da „spriječi genocid i pljačku“; Godine 1999. NATO je intervenirao na Kosovu da spriječi masakr nad kosovskim Albancima. Tu su još i Egipat u Palestini/Izraelu 1948., Belgija u Kongu 1960., SAD u Dominikanskoj republici 1965., Sirija u Libanonu 1976., Vijetnam u Kambodži 1978., Tanzanija u Ugandi 1979., SAD na Grenadi 1983. i Panami 1990., u Iraku 2003. itd. *Vidi* detaljnije Medinger, 2006.

⁴⁷ Provedene od strane jedne države, grupe država, vojnog saveza država, a bez mandata UN-a.

prirodno pravo.

U svojoj [pastoralnoj] konstituciji, Gaudium et Spes, Sveta je Stolica konstatirala svoje uvjerenje u „permanentnu vezivnu snagu univerzalnoga prirodnog prava i u njegova sveobuhvatna načela.“ U Pacem in Terris, znamenitoj enciklici pape Ivana XXIII. o suvremenim međunarodnim sigurnosnim pitanjima, Papa je ponovio da “svako temeljno ljudsko pravo vuče svoju zapovjednu snagu iz prirodnoga prava.“ Ovo je prirodno-pravno gledište korišteno od strane Svete Stolice za legitimaciju svojih poziva na humanitarnu intervenciju. Papa je Ivan Pavao II. npr. invocirao prirodno-pravni koncept dužnosti šticeđenja ljudskog dostojanstva pri pozivu na humanitarnu intervenciju u Istočnom Timoru 1999.(Medinger, 2006).

Uz pozivanje na prirodno pravo, Sveta Stolica na humanitarnu intervenciju gleda i s historijske perspektive, što zagovornicima *integrativne jurisprudencije*,⁴⁸ koja nastoji obuhvatiti sve tri relevantne pravne škole - pozitivizam, prirodno pravo i povijesnu školu⁴⁹-pruža argument više. Štoviše, Sveta je Stolica najprominentniji zagovornik historicističke filozofije, te je ovaj element ključan u njenu osvrtnu na pitanja međunarodnoga prava. Ona se uz pozivanje na *ius civitate positum* i prirodno pravo, poziva i na razmišljanja kršćanskih *doktora*, te kada govorimo o humanitarnoj intervenciji, na njene korijene u medievalnoj doktrini pravednoga rata.⁵⁰ Pema papi Ivanu Pavlu II. zločini protiv čovječnosti nikako ne mogu biti okvalificirani kao unutarnja stvar jedne države.

Uz to, pozivanje na običajno međunarodno pravo prije Povelje UN-a, zajedničko povijesno iskustvo, prije svega Holokaust, čini zdravorazumski argument za intervenciju, bez obzira na novi međunarodnopravni poredak i/ili selektivnost u povijesnim precedentima povijesne škole, te kulturni relativizam prirodnoga prava i njegovo korištenje za prikrivanje vlastitih državnih interesa (Vijetnam u Kambodži 1978., Indija u Istočnom Pakistanu 1971., SAD u Iraku 2003.).

Slučajevi poput ovih svjedoče o aktivnoj ulozi Svete Stolice u svjetskim zbivanjima te njihovu budnom motrenju i usklađivanju s crkvenim

⁴⁸ Integrativna jurisprudencija pravna je filozofija koja tvrdi da ono što pravo jest ne može biti ograničeno na ono što je napisano u statutu. Štoviše, integrativna jurisprudencija uči da se legalnost akta mjeri jezikom sadržanim u pravilu kao i vrijednostima i povijesnim praksama koje kazuju kako se pravilo tumačilo i primjenjivalo (Medinger, 2006:44)

⁴⁹ Naime, pravni pozitivizam hladnokrvno gleda na kršenja prava, prirodno pravo potencijalne sebične interese maskira u humanitarne te je kulturno relativno, tj. ni jedna od ove dvije škole ne pruža najbolje rješenje kad je riječ o humanitarnim intervencijama. Ako se ovima doda i povijesna škola, te se napravi model postupanja integrativnom metodom, rasprave o humanitarnim intervencijama bi mogle prestati.

⁵⁰ Tu se spominju sv. Toma Akvinski, Grotius, Emmerich de Vattel, itd.

naukom, stoga je doprinos Svete Stolice međunarodnoj zajednici i dalje velik.

Vatikanska diplomacija

Ovaj bi rad bio manjkav bez spomena vatikanske diplomacije, posebice ako imamo u vidu ugovore koje ona sklapa s pojedinim državama, te pojavu vjerskih zajednica vezanih uz Svetu Stolicu koje, također, aktivno sudjeluju u diplomatskim aktivnostima u takozvanoj paralelnoj diplomaciji.

Povijesne crtice

Slobodno možemo reći da je Sveta Stolica prva sustavno upotrebljavala diplomaciju kakvu poznajemo i bila uzorom mnogim europskim državama koje su je razvijale još i više. Za vremena Renesanse, sekularne države postaju sve uspješnije u svojim diplomatskim aktivnostima te razvijaju određene institucije koje su u uporabi i danas. Ipak, Sveta je Stolica u tom periodu još igrala važnu ulogu, s obzirom na svoju poziciju u Kršćanskom svijetu. Najpoznatiji slučaj diplomatske aktivnosti Svete Stolice iz toga razdoblja vezan je za kolonijalne razmirice između Španjolske i Portugala koji se nikako nisu mogli usuglasiti oko koloniziranoga teritorija. Papa je Aleksandar VI. bulom *Inter Cetera Divinae*⁵¹ povukao famoznu liniju demarkacije preko cijeloga globusa određujući „mandatna područja“ kolonijalnim silama. Posljedice su toga čina vidljive i danas u kulturnom utjecaju, napose jeziku stanovnika. Tom su Bulom uređena i prava urođenika kojih su se gospodari morali pridržavati. Uz manje izmjene odluka je iz Bule potvrđena glasovitim Ugovorom iz Tordesillasa.

U sljedećim stoljećima, posebice u šesnaestome, Sveta Stolica igra sporednu ulogu uz izuzetke poput reforme kalendara Grgura XIII., financiranja borbe protiv Turaka, revizije Biblije i modernizacije Papinskih država. Mir u Augsburgu 1555. s načelom *cuius regio eius religio*, označava kraj jednoga razdoblja za kršćansku zajednicu u Europi u kojoj je Sveta Stolica igrala presudnu ulogu. No, diplomacija Vatikana ostaje aktivna, sada više u katoličkim zemljama i s mnogo manje utjecaja ali sa zavidnim kontinuitetom.

⁵¹ Bula je izdana 4. svibnja 1493. godine.

Nova diplomacija

Novije doba, posebice XIX. stoljeće, doba je modernizacije za diplomaciju Svete Stolice. Treba se samo sjetiti mirovnih misija tijekom Prvog i Drugog Svjetskog rata, te želja za uključivanjem u rad međunarodnih organizacija već spomenutih u tekstu.

Drugi vatikanski koncil, također, svjedoči o „modernizaciji“ Crkve ali se odluke istog ne mogu tumačiti kao odustajanje od ostvarivanja interesa Crkve i kao nekritičko povlačenje pred silama koje djeluju u suvremenom svijetu. Sveta Stolica aktivni je sudionik u svjetskim zbivanjima, posebice putem suvremenih diplomatskih metoda. Poznato nam je aktivno sudjelovanje pape Ivana Pavla II. koji je svojim putovanjima i neformalnim vezama s raznim udrugama, zajednicama i pojedincima vatikansku diplomaciju podijelio na dva dijela.

Papa Putnik iskoristio je svoju osobu i ovlasti te razvio paralelnu diplomaciju u odnosu na Rimsku kuriju, teško promjenjivu instituciju. No, i ovo je bila službena diplomacija jer djelovanje Pape ne može biti neslužbeno, barem kada djeluje javno. Ipak, Sveta Stolica može i koristila je razne katoličke vjerske zajednice, bilo laičke bilo miješane, u skladu s evoluiranom diplomatskom praksom dvadesetoga stoljeća koja poznaje vladinu službenu diplomaciju i onu nevladinih organizacija, koja je uvelike uzela maha.

S obzirom na rečeno, očekivano bi bilo da *Malteškom redu* u ovome dijelu posvetimo više pažnje od obične *fusnote*. Naime, neki autori Malteški red i Svetu Stolicu, koji su oboje u kategoriji *sui generis* s obzirom na međunarodnopravni subjektivitet, svrstavaju u red međunarodnih nevladinih organizacija⁵² jer su najbližiji njima po raznim karakteristikama. Ipak, dok se možemo načelno složiti, zanemarujući historijski način gledanja na ovu pravnu problematiku, s tom kvalifikacijom za Malteški red, oko Svete Stolice opet se javljaju problemi.⁵³ Štoviše, zanemarit ćemo činjenicu da se Malteški red može smatrati nevladinom organizacijom⁵⁴ i dalje ga razliku-

⁵² Definirane kao one "organizacije međunarodne po svome članstvu, nevladine po članstvu i djelovanju, te neprofitne po svojim ciljevima". (Lapaš, 1999:41)

⁵³ Prvenstveno zbog odnosa Svete Stolice s Katoličkom crkvom, Državom Vatikan-skoga Grada i drugim subjektima međunarodnog prava. Umjesto zadržavanja kategorije *sui generis*, neki autori uporno pokušavaju ugurati Svetu Stolicu u okvire zadane pozitivističkom školom pravne teorije tj. prema suvremenom međunarodnom pravu ne dopuštajući iznimke ili mogućnost preživljavanja jednog subjekta iz potpuno drugačijega sustava u današnjim uvjetima.

⁵⁴ Izvrsno je primijećeno da je Malteški red bio prethodnikom Crvenog križa u svom

jući od ostalih viteških i inih redova te nevladinih organizacija, u pravom smislu riječi. A upravo tim organizacijama u ovome dijelu posvećujemo najviše pažnje.

Najpoznatiji, dakle, predstavnik te „nove diplomacije“ je *La Communità di Sant'Egidio*, katolička laička vjerska zajednica koja je zaprepastila svijet tradicionalne diplomacije svojim uspješnim mirovnim inicijativama.⁵⁵ Poslije par djelomično uspješnih misija, nakon dvije i pol godine teških pregovora uz opći skepticizam, ova je zajednica nagovorila pobunjenike i vladu Mozambika da potpišu mirovni sporazum 4. listopada 1992. u Rimu (Pelon, 2005:102). Ovakav *modus operandi* Boutros Boutros-Ghali označio je „talijanskom formulom“. Nakon ovoga uspjeha slijedile su inicijative u Obali Slonovače, Alžiru te Kosovu.⁵⁶ Iako se djelovanje Zajednice ne dovodi u direktnu vezu sa Svetom Stolicom, oslobođenje Ibrahima Rugove 1999. smatra se operacijom Zajednice pod Papinim vođenjem (Pelon, 2005). Uz ovu Zajednicu, najpoznatije su aktivnosti one *Kolumbovih vitezo*va koji djeluju u zoni utjecaja SAD, a među članovima imaju istaknutih političara i poslovnih ljudi kojima nije teško izdvajati milijunske iznose za *Petrov novčić*. Mnoge ove organizacije politički se dijele na lijeve i desne, te su s te strane jedne, ovisno o situaciji na terenu, uspješnije od drugih. Neki stoga smatraju *Zajednicu Sant'Egidio* lijevim *Opusom Dei*, još jednom među brojnim organizacijama povezanim sa Svetom Stolicom.⁵⁷

Ovo su, dakle, samo neki od primjera djelovanja diplomacije Svete Stolice danas koji dokazuju da ona spada među one najaktivnije i najsuvremenije. Broj misija, potpisanih ugovora i konkordata još su jedan dokaz za sve gore navedeno.

To nam sada može poslužiti da odgovorimo na par temeljnih pitanja. Bez obzira na to što Sveta Stolica ima određeni stupanj međunarodne pravne osobnosti, znači li to da je i država? Ako je Sveta stolica vlada Crkve i vlada Vatikana, kako se tretira kao entitet koji ima vladu?

djelovanju. *Vidi* Lapaš, 1999:42

⁵⁵ Zajednica je osnovana 1968. te se u njoj osjeća duh Drugog vatikanskog koncila. Ima preko 5000 članova i djeluje u 70 zemalja svijeta. *Vidi* www.santegidio.org

⁵⁶ Najpoznatije mirovne misije Zajednice su u Sudanu, Kongu, Burundiju, Mozambiku, Libanonu, Alžiru, Kosovu, Gvatemali, Turskoj, Bliskom Istoku, Iraku, itd. Neki su anglo-saksonski autori razvili tijekom osamdesetih koncept pod nazivom *track-two diplomacy* (Montville, 1982) i poslije *multi track diplomacy* (Diamond, McDonald) da objasne pojavu *NGO* diplomacije. (Pelon, 2005:104).

⁵⁷ Dok je *Sant'Egidio* laička zajednica bliska talijanskoj ljevici, *Opus Dei* miješana je zajednica i dosta konzervativna, no uz ove dvije tu su još *Malteški vitežovi* i *Vitezovi [Krištofora] Kolumba (Knights of Columbus)* te mnogi drugi redovi i bratovštine koji, također, uz svoje posebne karakteristike djeluju u skladu sa Svetom Stolicom, te su pogodne za paralelnu diplomaciju.

Najnoviji slučaj tretiranja Svete Stolice kao države dolazi nam iz SAD-a gdje je, prema pisanju *New York Timesa*, jedan sud u Texasu upozoren od strane Državnog tajnika da Papa kao poglavar države (*state*) Svete Stolice ima imunitet od kaznenog gonjenja (The Associated Press, 2005).⁵⁸ No, ovo možemo pripisati nerazlikovanju Svete Stolice od Vatikana od strane novinara. Ipak, u mnogim stručnim, napose pravnim, časopisima, te sudskim odlukama, nailazimo na istu situaciju, uz objašnjenje da je Sveta Stolica država (ne međunarodna nevladina organizacija kao subjekt međunarodnoga prava) jer je drugi tretiraju kao takvu, dakle, bez obzira na politološke definicije države te na kriterije iz Montevidea. Stoga, slobodno možemo reći, da je Sveta Stolica država jer je preko 170 drugih država smatra državom. Također, država je sigurno i Vatikan jer ništa drugo nije mogao ni biti po međunarodnom pravu kada se stvarao, ali je *dominij*, vazonalna država Svete Stolice i na taj način neraskidivo povezana s njom.

Iz svega rečenoga vidljivo je da bi Sveta Stolica i Vatikan u samostalnom nastupanju na međunarodnoj sceni bili još više osporavani. Vatikan bez Svete Stolice ne bi imao razloga postojati. On je anomalija u sustavu utemeljenom na nacionalnim državama. Drugim riječima, nestankom Svete Stolice, tj. Katoličke crkve, zasigurno bi nestalo i Vatikanske Države jer bi ju Italija, koja ju je stvorila, inkorporirala.⁵⁹ Stoga nije na odmet svaki put kada označavamo Svetu Stolicu staviti povlaku Država Vatikanskoga Grada, jer su *de facto* u osobi Pape jedno bez obzira na *de jure* različit međunarodnopravni subjektivitet.⁶⁰

⁵⁸ Također, zbog učestalih tužbi protiv Katoličke crkve u SAD, zanimljive su mnoge sudske odluke u kojima se Sveta Stolica tretira državom.

⁵⁹ Vatikan se ne nalazi u položaju Kneževine Monako koji prestankom vladarske loze postaje autonomna država pod protektoratom Francuske, npr. Vatikan bi u najboljem slučaju postao protektoratom. Države nestaju propašću ili nestankom područja ili pučanstva što se još nije dogodilo, a toga Vatikan i nema puno te, uglavnom, prestankom djelovanja državne vlasti tj. Svete Stolice u ovom slučaju, a na tom području.

⁶⁰ Ovo je stav autora branjen na seminaru iz predmeta "Izborni modeli i političke stranke" kada se bavilo ovom problematikom. Kada bi se status Svete Stolice u UN osporio, ista bi ga, po našem mišljenju, putem Države Vatikanskoga Grada povratila, stoga se od dva međunarodnopravna subjektiviteta zapravo koristi samo jedan, dok je drugi poput *asa u rukavu*. U odnosima s raznim subjektima je ili Sveta Stolica (konkordati) ili rjeđe Vatikanski Grad tj. Sveta Stolica u njegovo ime (konvencije), no nikada oboje zasebno.

O ugovorima Republike Hrvatske sa Svetom Stolicom

Sveta je Stolica s Republikom Hrvatskom potpisala pet međunarodnih ugovora i akata. Prvi je akt onaj o uspostavi diplomatskih odnosa između potpisnica koji je potpisivanjem 8. veljače 1992. godine stupio i na snagu.⁶¹ Nakon toga slijede četiri ugovora i to:

- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture;⁶²
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske;⁶³
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima;⁶⁴
- Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima.⁶⁵

Treba napomenuti da ovi ugovori spadaju u „konkordatsko pravo“ te da se često nazivaju konkordat⁶⁶ ili konkordatima iako to nisu. Ovi

⁶¹ Republika je Hrvatska od strane Svete Stolice priznata na međunarodnoj sceni 13. siječnja 1992. godine. Prije toga značajan je i memorandum Svete Stolice državama članicama KESS (među kojima je i Sveta Stolica) od 26. studenog 1991. god. u kojem se poziva na priznanje Republike Hrvatske.

⁶² Potpisan 18. prosinca 1996. god. Ratificiran 24. siječnja 1997. god. Stupio na snagu 9. travnja 1997. god. *Vidi* Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, *Narodne novine*, br. 2 (1997).

⁶³ Potpisan 18. prosinca 1996. god. Ratificiran 24. siječnja 1997. god. Stupio na snagu 9. travnja 1997. god. *Vidi* Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 2 (1997).

⁶⁴ Potpisan 18. prosinca 1996. god. Ratificiran 9. veljače 1997. god. Stupio na snagu 9. travnja 1997. god. *Vidi* Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, *Narodne novine*, br. 3 (1997).

⁶⁵ Potpisan 9. listopada 1998. god. Ratificiran 4. prosinca 1998. god. Stupio na snagu 14. prosinca 1998. god. *Vidi* Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima, *Narodne novine*, br. 18 (1998).

⁶⁶ Konkordat je, neovisno o preciznijim definicijama, sporazum, slaganje o nekoj stvari. To je međunarodni ugovor na kojeg se odnosi Bečka konvencija o međunarodnim ugovorima iz 1969. god. On uređuje sveukupni odnos crkve i države, a ne pojedinačna pitanja. (Eterović, 2001).

ugovori imaju istu pravnu važnost kao konkordati te ih međunarodno pravo po tome ne razlikuje. No prema gore navedenom oni ne pristupaju problematici na isti način, barem s crkvenog stajališta.

Konkordati, pa i pojedinačni ugovori, mogu po pitanjima koja uređuju biti klasificirani kao duhovni, mješoviti ili svjetovni.⁶⁷ S obzirom na navedene ugovore mješoviti bi bili Ugovor o suradnji na području odgoja i kulture i Ugovor o pravnim pitanjima. Duhovnim ugovorom ne možemo nazvati Ugovor o dušobrižništvu [...], jer i on ima svjetovne karakteristike, te stoga potpada pod mješoviti. Jedini je svjetovni ugovor onaj o gospodarskim pitanjima.

Ove ugovore slijedili su i provedbeni dokumenti ugovora, tj. Sporazumi i ugovori koje Hrvatska biskupska konferencija sklapa s institucijama putem kojih se ostvaruju ciljevi iz temeljnih ugovora.⁶⁸

Što se ugovornih strana tiče, Papa tj. Sveta Stolica uvijek nastupa kao prvosvećenik, a ne kao svjetovni vladar. Crkva sklapa konkordate i sporazume jedino kada zna da će proći svu potrebnu proceduru kod druge ugovorne strane te da neće na bilo koji način biti izvrnuta ruglu.⁶⁹ To se dogodilo i u slučaju ugovora s Republikom Hrvatskom, bez obzira na određena negodovanja o kojima će biti riječi dalje u tekstu.

Kroz povijest, u vrijeme kada je Crkva bila jača no što je to danas konkordati su bili puni prava i obveza što za Svetu Stolicu što za drugu ugovornu stranu. Kada bismo ugovore što ih je Republika Hrvatska potpisala sa Svetom Stolicom usporedili s tim prijašnjim konkordatima došli bismo do zaključka da je Crkva snažnija no ikad.⁷⁰ No, da bismo dalje išli ovim putem potrebno je malo pojasniti prirodu ovih ugovora i konkordata općenito.

Tri su relevantne teorije⁷¹ o prirodi konkordata. Teorija prema *regalistima*, koji ne priznaju konkordate kao bilateralne ugovore jer je Država

⁶⁷ The Catholic Encyclopedia (1910) dostupna na www.newadvent.org/cathen/concordat.

⁶⁸ To su prije svega Pravilnik o ustrojstvu i djelovanju vojnoga ordinarijata u Republici Hrvatskoj, Ugovor o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama, Sporazum o načinu izvršenja određenih financijskih obveza Republike Hrvatske prema katoličkoj crkvi i Sporazum između Hrvatske radiotelevizije i Hrvatske biskupske konferencije. (Eterović, 2001).

⁶⁹ Što se tiče ugovora u kojima je druga ugovorna strana u sličnoj poziciji kao Papa tj. Suveren je ujedno i vjerski poglavar (britanska kraljica npr.), Papa nastupa prema njima isključivo kao prema svjetovnim vladarima.

⁷⁰ Sličan je slučaj i sa Slovačkom npr.

⁷¹ Teorije su dobile nazive po tumačenju prevladavajućih osobina članaka konkordata te predstavljaju idealtip.

iznad Crkve i kao vrhovno oblik društva ne može sklapati takve ugovore s inferiornim ili podređenim tijelima. Ipak, konkordati su važeći jer su to zakoni doneseni od strane Države s obzirom na Crkvu, te kao takvi uvijek mogu biti proglašeni nevažećima voljom svjetovnog vladara, a ne samo prvosvećenika.⁷² *Kompaktna teorija* ili *teorija bilateralnih ugovora* ističe jednakost i savršenu koordinaciju Crkve i Države i smatra konkordate bilateralnim ugovorima.⁷³ *Teorija pontifikalne privilegije* ističe nedostatak prave ugovorne snage kod konkordata koji nameću samo obvezu jednoj ugovornoj strani tj. Državi, a s crkvenog stajališta rade se samo manji ustupci uglavnom kad se radi o svjetovnoj materiji u ugovorima (Eterović, 2001).

Iz svega gore navedenog te iz teksta ugovora možemo zaključiti da je Sveta Stolica uredila položaj i pravno uređenje Katoličke crkve u Hrvatskoj na najbolji mogući način. Ako bi se potpisani ugovori gledali kroz prizmu gore navedenih teorija, zaključak bi bio, iako pogrešan, da su teoretičari pontifikalne privilegije u pravu. Naime, svaki od ugovora zbirka je obveza Republike Hrvatske prema Svetoj Stolicu, tj. prema Katoličkoj crkvi, ne samo na simboličkoj razini.⁷⁴

Pravni su temelji na kojima navedeni ugovori počivaju Ustav Republike Hrvatske i dokumenti Drugog vatikanskog koncila i odredbe Kanonskog prava za Svetu Stolicu. Nadalje, sklopljeni Ugovori iznad su pozitivnih zakona Republike Hrvatske kao i iznad odredbi Kanona, te ako se sadržaj ugovora kosi sa odredbama Kanona, ugovor ostaje.

Iako službenici Svete Stolice navode da se potpisanim ne osiguravaju nikakve privilegije za Katoličku crkvu nego se njoj samo osigurava jasan pravni okvir za djelovanje (Eterović, 2001:359) jasno je da je samim načinom uređenja Katolička crkva u prednosti pred ostalim vjerskim zajednicama i jedina koja je u potpunosti uredila svoj položaj u Republici Hrvatskoj.⁷⁵ Znači li to da su Ugovori protivni Ustavu?

Uz to, novim se Zakonom o položaju vjerskih zajednica iz 2002. godine⁷⁶ nameću ograničenja, po nekima, neprihvatljiva za demokratsko društvo (Bežovan, Ivanović, 2006:18), a posebice postupak registracije no-

⁷² *Vidi* bilješku 69.

⁷³ Jer su Crkva i Država *societas perfecta* svako u svom poretku (*ordo*), no ipak, za razliku od Države, Crkva se brine za duše svih ljudi, uključujući i vladare (tj. bez obzira na države i nacije), stoga je viša u usporedbi. *Vidi* Eterović, 2001; Isensee, 2004;

⁷⁴ U hrvatskom se tekstu ugovora Sveta Stolica spominje na prvom mjestu.

⁷⁵ Ostale vjerske zajednice mogu urediti svoj položaj na sličan način ugovorima nacionalnog značaja, ako im se uopće prizna status vjerske zajednice.

⁷⁶ *Vidi* Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, *Narodne Novine*, br. 83 (2002).

voosnovanih vjerskih zajednica koji je složeniji od evidentiranja vjerskih zajednica koje su djelovale u Hrvatskoj u trenutku stupanja na snagu Zakona.⁷⁷ Drugim riječima, Zakon je ograničio mogućnost registriranja novih vjerskih zajednica uz već postojeću nejednakost, posebice u odnosu na Katoličku crkvu.

Nezadovoljnici u stručnim i inim krugovima idu, dakle, i do odricanja ustavnosti⁷⁸ ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske, ponajprije zbog toga što se ostale vjerske zajednice dovode u neravnopravan položaj.⁷⁹ Štoviše, sama praksa sklapanja konkordata i drugih sporazuma po nekim autorima u suprotnosti je s odlukama samoga Drugog vatikanskog koncila, prema kojima se Crkva odvaja od Države na način da su i jedna i druga, svaka na svom području, neovisne jedna o drugoj i autonomne, te se traži jednakost vjerskih zajednica i suradnja između Crkve i Države. Više se ne spominje *societas perfecta*, no takvo filozofsko i pravno dokazivanje više i nije potrebno, jer se praksom ugovora i konkordata dokazalo, te se još uvijek pri općenju s političkom zajednicom i pretpostavlja, upravo to.

U Republici Hrvatskoj, ustavnost ocjenjuje Ustavni sud, koji se nakon ustavne tužbe u ovome slučaju proglasio nenadležnim.⁸⁰ Drugim riječima, Sud je donio političku odluku da ne čini ništa, umjesto pravne u kojoj bi se *jednakost pred zakonom i odvojenost od države* mogli tumačiti na razne načine i time otkloniti svaku sumnju u ustavnost Ugovora.

Naposljetku, važno je istaći činjenicu da Republika Hrvatska jest sekularna država ali nije i laička država, što se često zaboravlja.

⁷⁷ Jedan od uvjeta za upis u Evidenciju vjerskih zajednica u RH jest da je vjerska zajednica najmanje pet godina djelovala u Republici Hrvatskoj kao **udruga** s pravnom osobnošću, o čemu u postupku registracije mora priložiti i odgovarajući dokaz. *Vidi* Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, *Narodne Novine*, br. 83 (2002).

⁷⁸ Ako su uistinu Ugovori neustavni o tome (ne)će odlučiti nadležno tijelo. Do tada rasprava će se voditi u akademskim krugovima, te onima neprijateljski nastrojenima prema Katoličkoj crkvi. Ipak, zbog dnevnopolitičkih promjena Ustava on se u narodu doživljava poput toaletnog papira, pa ako se nešto „smrdljivo“ nekad i za njega uhvati, reći će da tomu i služi.

⁷⁹ Naime, u članku 41. Ustava Republike Hrvatske stoji da su sve vjerske zajednice jednake pred zakonom i odvojene od države. *Vidi* Ustav Republike Hrvatske, *Narodne Novine*, br. 41 (2001).

⁸⁰ *Vidi* Ustavni sud Republike Hrvatske, Rješenje br. U-I-825/2001., *Narodne novine*, br. 16 (2004).

Zaključak

Priroda Svete Stolice, napose njena međunarodnopravna osobnost i mogućnost djelovanja koja proizlazi iz nje, zbog svoje složenosti i jedinstvenosti zanimljivi su za proučavanje mnogim znanstvenim disciplinama. Ipak, za razliku od prava i povijesti, politologija ne pokazuje previše interesa za problematiku ove vrste, ostavljajući time akademsku zajednicu bez jednog specifičnog i interdisciplinarnog pogleda na problematiku.

Vidjeli smo iz selekcije doprinosa Svete Stolice obrađenih u tekstu da određeni svjetski problemi koje oni obrađuju ne gube na aktualnosti te da uloga Svete Stolice na međunarodnoj sceni nije proporcionalna teritoriju nad kojim je suveren, nego njena moć, a time i uvažavanje od strane drugih subjekata, ima neke druge izvore.

Također, zbog njene strukture i misije u svijetu te ponekad gubitka osjećaja za stvarnost, Svetu je Stolicu, a time i Katoličku crkvu, neobično lako kritizirati i napadati, što čini njenu najveću slabost koja se opet nadoknađuje golemim iskustvom, vlastitim pravnim sustavom, učenim ljudima i „odanošću naroda“. Nadamo se da smo čitatelju to uspjeli barem djelomice i pokazati u nadi da se poštovanje i vrjednovanje neće shvatiti kao pristranost.

Vidjeli smo, dakle, da je međunarodnopravna osobnost Svete Stolice kamen spoticanja, te da pruža određene povlastice Katoličkoj crkvi, posebice kad je riječ o odnosima s drugim subjektima međunarodnoga prava, uglavnom državama. Također, paralelna međunarodnopravna osobnost Države Vatikanskoga Grada samo povećava dojam privilegiranosti na međunarodnoj sceni, pogotovo jer su neke povelje i konvencije „dobre“ za potonju, a „neprimjerene“ za Svetu Stolicu, te se na nju i ne odnose, iako ih ona potpisuje u ime Vatikana. Štoviše, mnogima nije jasno da Sveta Stolica ima svoj pravni sustav te da pravne osobe po kanonskom pravu nisu i pravne osobe po državnom pravu mnogih zemalja.

Sve gore navedeno dovodi nas do međunarodnih ugovora i konkordata koje Sveta Stolica sklapa s mnogim državama, te provedbenih ugovora koji slijede. Po rečenomu u tekstu vidimo uzaludnost pozivanja na Ustave i Kanonsko pravo ako se potpisani ugovori i konkordati kose s navedenima, jer potonji uređuju unutarnje odnose i Crkve i država te se ne mogu uspoređivati s međunarodnim pravnim poretkom koji je iznad njih. Zbog toga je građanin razočaran koketiranjem svoje države s Crkvom i slabošću Ustava, a katolik malom težinom Drugoga vatikanskoga koncila kada se ovaj nađe na putu ostvarivanja interesa Crkve putem međunarodnih ugovora. To smo,

nadamo se, pokazali malim pregledom Ugovora između Republike Hrvatske i Svete Stolice.

Literatura

- Andrassy, J., 1976.: *Međunarodno pravo*, VI. izd., Školska knjiga, Zagreb.
- Andrassy, J., Bakotić, B. i Vukas, B., 1998.: *Međunarodno pravo 1*, Školska knjiga, Zagreb.
- Araujo, R.J. i Lucal, J.A., 2004/2005.: A forerunner for International Organizations: The Holy See and the Community of Christendom – with special emphasis on the medieval Papacy, *Journal of Law and Religion*, vol. 20.
- Bežovan, G. i Ivanović, M., 2006.: *Razvoj civilnog društva u Hrvatskoj*, Program UN-a za razvoj (UNDP), Zagreb
- Čećuk, B., 2001.: *O međunarodnopravnom subjektivitetu Svete Stolice i Države Vatikanskoga Grada*, magistarski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- De Riedmatten, H., 1970.: *Presence du Saint-Siege dans les Organisations Internationales: Concilium 58*
- Eterović, N., 2001.: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Glas Koncila, Zagreb.
- Hinsley, F. H., 1992.: *Suverenitet*, August Cesarec, Zagreb.
- Isensee, J., 2004.: *Država, ustav, demokracija*, Politička kultura, Zagreb.
- Lapaš, D., 1999.: *Međunarodne nevladine organizacije kao subjekti međunarodnog prava*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Medinger, J. D., 2006.: The Holy See, Historicity, and Humanitarian Intervention: Using Inegrative Jurisprudence to Inform Contemporary Practice, *Texas International Law Journal*, vol. 41.
- Mercier, J., 2001.: *Povijest Vatikana*, Barbat, Zagreb.
- Oechslin, H., 1974.: *Die Völkerrechtssubjektivität des Apostolischen Stuhls und der Katolischen Kirche*
- Pelon, V., 2005.: Une diplomatie inclassable: le cas de Sant'Egidio, *Revue politique et parlementaire*, god. 107, br. 1035.
- Sv. Augustin, 1995.: *O državi Božjoj (De civitate Dei)*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Zrinščak, S., 1997.: Rudolf Weiler: „Uvod u katolički socijalni nauk“, *Revija za socijalnu politiku*, vol. 4, br. 3.

Dokumenti, zbornici, enciklopedije

The Associated Press, 21.9.2005.: U.S. Asks Court to Dismiss Abuse Suit That Names Pope, *New York Times*, vol. 155.

The Catholic Encyclopedia, 1910. (online); dostupna na www.newadvent.org/cathen/

Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, 1997.: *Narodne novine*, br. 2.

Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske, 1997.: *Narodne novine*, br. 2.

Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, 1997.: *Narodne novine*, br. 3.

Odluka o proglašenju zakona o potvrđivanju ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o gospodarskim pitanjima, 1998.: *Narodne novine*, br. 18.

Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, 2002.: *Narodne Novine*, br. 83.

Ustav Republike Hrvatske, 2001.: *Narodne Novine*, br. 41.

Ustavni sud Republike Hrvatske, Rješenje br. U-I-825/2001., 2004.: *Narodne novine*, br. .

Izvori na Internetu

www.aloha.net/~mikesch/treaty

www.untreaty.un.org

www.vatican.va

www.vatican.va/archive/cdc/index

www.orderofmalta.org

www.santegidio.org

THE POSITION AND IMPORTANCE OF THE HOLY SEE AND VATICAN ON THE INTERNATIONAL LEVEL

Boris Petrović

Summary:

The participation of the Holy See in international relations has not become of any less importance neither with the disappearance of Papal states nor with the weakening of the Church's influence in developed western societies. Creation of the State of the Vatican City marks a turn in the actions of the Holy See and its direction towards the original mission, but also the beginning of a more intense discussion on the position it holds on the international scene. Although often criticized, the Holy See enjoys the respect of other subjects of international law for its strong engagement with various relevant issues on the world level, its continuity and the ability to resist attacks from various sources. However, its greatest power lies in the international treaties it signs with various states, thus maximising its abilities to act on an international level.

Key words: Holy See, State of the Vatican City, Subjects of international law, non-UN member states, diplomacy, Concordate, Church-state relations